ilk filmim - nasıl başladım?

KUTLUĞ ATAMAN

KARANLIK SULAR

söyleşi: **berna kuleli**

Bu ay 'İlk Filmim – Nasıl Başladım?' köşesinde, sadece Lola+Bilidikid (1999) ve İki Genç Kız (2005) adlı filmleriyle sinema alanında değil, Peruk Takan Kadınlar, Ruhuma Asla ve Semiha B. Unplugged gibi belgesel videolarıyla çağdaş sanat alanında da uluslararası bir üne ve öneme sahip olan **Kutluğ Ataman**, İstanbul, Paris ve Los Angeles gibi üç büyük şehirde sürdürdüğü sinema eğitiminin ardından çektiği ilk film olan **Karanlık Sular**'ı (1993) anlatıyor.

Bu sayıdaki 'İlk Filmim-Nasıl Başladım?' söyleşisine filmin ekibinden birinin anılarıyla başlamak istiyorum. Kısa film ve belgeselleriyle de tanıdığımız Belmin Söylemez, Kutluğ Ataman'ın ilk filmi *Karanlık Sular*'da yönetmen asistanı olarak çalışmış. Filmin ön çalışmaları sırasında ekibe katılan Söylemez, tecrübelerini şöyle aktarıyor: "Kutluğ ve yönetmen yardımcısı Ahmet Elhan, oldukça ayrıntılı bir mekân çalışması yapmışlardı. Zeyrek'teki eski kilise, Tekfur Sarayı gibi İstanbul'un nispeten gizli kalmış mekânlarını film sayesinde keşfettim. Hazırlık aşamasında her akşam *storyboard* çalışması yapılıyordu. Görüntü yönetmeni Chris Squires, sanat yönetmeni John Di Minico, sesçi Andre Burke ve ben, Kutluğ'un evinde toplanıyorduk. Bu *storyboard*lar çekimlerde çok faydalı olmuştu. Her film çekiminde olan türden aksiliklere gelince; rüzgâr ters yöne esince sis makinesinin sisleri kameranın dışında bambaşka yerlere savruluyordu. Kısıtlı bir süre için çekim izni aldığımız Yedikule Zindanları'nda kuşlar kafamız dahil her yere pisliyorlar; Balat'in delikanlıları set ekibinden haraç istiyorlardı. Çekime erken gittiğimizde Şanzelize Pavyon'da, hesap ödemek istemeyen sarhoşlar yüzünden konsomatrislerin soyunma odasında bekletiliyorduk. Zor koşullara ve soğuğa rağmen çok iyi anlaşan ve espirisi bol bir ekiptik." *Karanlık Sular*, Kutluğ Ataman'ın kendi sesiyle okuduğu bir metinle başlıyor. Metnin sonunda ses şöyle diyor: "İki cins yalancı vardır. Biri kötü, biri sanatçı". Bu kez söyleşiye başlangıç noktası bu cümle oluyor.

Böyle mi düşünüyorsunuz gerçekten?

Oradaki yalan, *fiction* (kurmaca) anlamında elbette. Eğer iyi bir *fiction* yaratamıyorsan zaten kötü yalancısındır. Neden? Çünkü ortaya çıkar!

Peki bugünden bu kurmaca sürecinin ilk anılarına doğru yol alırsak, gözlerinizin önünde neler canlanıyor?

Aslında bunu daha önce birçok söyleşide de söylemiştim; annemle babam, benim çocukluğumda oturduğumuz evi yazları film ekiplerine kiralarlardı. Ev, Anadoluhisarı'ndaydı; şimdi lokanta oldu. Tam hatırlayamıyorum ama sinemayla ve film ekipleriyle ilk tanışmam 7-8 ya da en fazla 10 yaşımdan itibaren bu evde oldu. Yazın evin içinde Türk ve yabancı ekipler film ve fotoroman çekerlerdi. O filmleri hâlâ Türkmax kanalında görüyorum. Bir de babamın işlerinden biri, Çengelköy'deki Nur Sineması'nın işletmeciliğiydi. Annemin ismi Nur olduğu için sinemanın ismini 'Nur Sineması' koymuştu. İstanbul'daki birçok başka yer gibi orası da değişti şimdi, fidanlık oldu.

Lola+Bilidikid

Film çekimiyle bu kadar içli dışlı geçmiş bir çocukluk döneminden sonra ne oldu peki? Lise yıllarınızda çok film izliyor muydunuz mesela?

Lise yıllarım Galatasaray Lisesi'nde geçti. Yatılı okuduğum için fazla film izleyemiyordum. Ama okulda sinema kolunun gösterdiği filmleri izliyorduk. Haftada bir kez, dilimiz gelişsin diye Fransız filmleri gösterilirdi. O zaman İstanbul Film Festivali de yoktu. Dünya sinemasından örnekleri ancak Dünya, Fitaş, Yeni Melek gibi sinemalarda izleyebiliyorduk. Daha sonra Atatürk Kültür Merkezi'nin sinema salonunda ve Sinematek Derneği'nde de böyle filmler izlemeye başladık. Sinematek'te sol bir yapı hâkim olduğu için, daha çok Rumen, Bulgar, Arnavut, Rus filmleri gösteriliyordu. Orada da kaliteli filmler izlediğimi hatırlıyorum.

O yıllarda sizin etkileyen bir yönetmen ya da ülke sineması var mıydı?

Türkiye'de çok yoktu. Türkiye'de bulunduğum sırada, özellikle sinema yapacağım diye bir düşüncem de yoktu aslında. Lisedeyken bir süre tiyatroda oyunculuk yapmıştım. Esasen, bugünkü ticari tiyatrolara bakacak olursak; bizim lisenin o zamanki tiyatro kolu çok daha düzgündü. Liseden sonra Amerika'ya gittim. Bir iki yıl kaldıktan sonra, orada kalıp sinema okumaya karar verdim. O zamanlar da çok etkisinde olduğum bir yönetmen adı hatırlayamıyorum şimdi. Okulda dönem dönem etkilendiğimiz yönetmenler oluyordu. İtalyan Yeni Gerçekçi Sineması'ndan etkilenmişimdir diye düşünüyorum. Vittoria De Sica filmleri, erken Fellini filmleri, Rossellini, Antonioni ve Visconti'nin filmlerini; İtalyan ve Fransız sinemasını takip ettiğimi hatırlıyorum. Tabii Amerikan bağımsız sinemasını da ilk defa Amerika'da gördüm. O dönemler Amerikan bağımsız sineması yeni başlamıştı. 84-85 yıllarında Türkiye'ye gelip bağımsız sinema dediğimde, herkes bana bakıyordu, bağımlı ne demek, bağımsız ne demek diye...

***Karanlık Sular*'ı çekmeye karar vermenizde neler etkili oldu?**

İlk filmini yaparken insan -biraz da kontrolsüz bir şekilde- her şeyden söz etmek istiyor. Ben de ilk aklıma gelen şeyleri yazıyordum; vampir, korku filmi gibi bir şeyler. *Karanlık Sular*'ı çekmemde Boğaz'da büyümemin de etkisi olduğuna eminim. İyi bildiğim bir şeyi yapmak istiyordum. Tabii bir de 9 yıl Amerika'da kalıp, döndükten sonra Türkiye'yi tekrardan keşfeden ve belki biraz egzotikleştiren bir gözle

> "Her hikâyenin istediği bir stil, bir yaklaşım vardır. O mutfakta o iş biter. Fasulyenin salçasını az koydum, baklava yaparken daha fazla salça koyayım olmaz yani. Tabii bunu yapanlar da yok değil. Ama o zaman salçalı baklava oluyor işte."

ortaya çıktı hikâye. Bir de yaşın çok önemi var. Gittiğimde 18 yaşındaydım. Dolayısıyla, o 9 yıl 30 yıl gibi oldu aslında. O dönemde Türkiye çok değişmişti ve bu değişim de çok hızlı olmuştu. Tarlabaşı yıkılıyordu, Beyoğlu trafiğe kapanıyordu, yalının üzerinden köprü geçmişti; benim hayatım, benim İstanbul'um çok değişmişti yani. Ve *Karanlık Sular*'da da bunun izi mutlaka vardır. O zamanlar benim Amerika'da öğrendiğim şekilde bir film yapımı sistemi Türkiye'de yoktu. Mesela bir 'oyuncu sorumlusu' yoktu; hatta film yapımında sistem hiç yoktu diyebilirim. Zaten o anlamda, 1990 yılında çekilmiş filmlere bakacak olursanız, *Karanlık Sular* Türkiye'nin ilk bağımsız filmidir. O zamanlar bize biraz aşağılayarak 'genç yönetmen' diyorlardı. Bizler de bize bunu diyenlere 'dinozor' diyorduk. Şimdinin 'ağır abi'leriydi bunlar. Bugün Türk sinemasının yaşadığı parlaklığın kökeni o zamanlar bizim başlattığımız -ki ben ona 'hareket' diyorum- harekete dayanıyor. Bu organize bir hareket değildi; kendiliğinden gelişmişti. O döneme ait dinozorlar arasında bana çok kızanlar vardır. Eskiler yenilerin hep daha yeni bir şekilde varolmasından rahatsız olurlar çünkü zemini kaybettiklerini düşünürler. İnsan şimdiki ol-

İki Genç Kız

gunluğunda düşününce anlıyor bunu, ama o zaman öyle değildik. Kavga etmemiz gerekiyordu. Daha 20 yaşında bir gencim ve bu alanda kabiliyetim var. Yaptığım kısa filmlerle ödüller almışım. Bunları bilip gördükleri hâlde, onlardan destek bulamıyordum. Örneğin, Kültür Bakanlığı'nda bir fona başvurmuştum. Jüri üyeleri kendi filmlerine para verdiler; bir tek beni elemişlerdi. Ve o elenen film de *Karanlık Sular*'dı. Esasen şimdilerde de çok fazla şeyin değişmiş olduğunu söyleyemem. Ancak duyduğum kadarıyla daha çağdaş meslek birlikleri kurulması yolunda çabalar var. Bunlar umutlandırıcı gelişmeler.

Hiçbir şey kolay olmuyor, öyle değil mi?

Öyle elbette. Özellikle ilk yapıyor olmam nedeniyle benim için çok zordu. Film ekibinin tamamı o zamanın Yeşilçam ekibindendi. Filmi nasıl çekip bitirdim hâlâ anlayamıyorum. Örneğin, filmin üzerinden beş yıl geçtikten sonra öğrendim ki, meğerse Tunca Yönder'in arabasını almışız ve geri vermemişiz. Tabii ki, aralarında çok profesyonel insanlar da vardı, ama dediğim gibi çalışması çok zor bir ekipti. Ben 150 bin dolar gibi az bir paraya o koskoca filmi bitirdim. Hâlâ insanlar 2-3 milyon dolar harcadığımı düşünürler. Ve filmin ticari bir getirisi olmadı tabii ki...

Bu sonucu bekliyor muydunuz?

Tabii ki bekliyordum. Ticari anlamda bir sürü hata yaptım. Ama yine de bu coğrafyada böyle bir filmin yapılabilirliğini ortaya koyduk. Aslında *Karanlık Sular* Türkiye'de iki şeyi başlattı. Birincisi 'bağımsız sinema'yı başlattı. Genç sinema diye kızdıkları akımı başlattı ki burada Zeki Demirkubuz'un *C Blok* fiminden de söz etmeliyiz mesela. Bir taraftan da yabancıları Türkiye'ye getirip onlarla kaliteli prodüksiyonlar yapmanın yolunu açtı. Türkiye sinemasında bütün bunların analizi bir gün yapılacak. Ben *Karanlık Sular*'ı böyle konumlandırıyorum. Tabii böyle bir şey söyleyebilmek için -o zamanın parasına göre- 150 bin dolar harcanabilir mi? Bunu söyleyecek kadar iddialı değilim ama o zamanlar, çok daha gençken, çok iddialıydım. O filmi yapmasaydım bugün para kazanamıyor olurdum. Hiçbir zaman reklam endüstrisine girmek zorunda kalmadım. Sadece sinema ve sanat yaparak hayatımı kurabildim. Çok zor oldu ve hâlâ da çok zor. Şimdi soracak olursanız eğer: "Hâlâ bu kadar inatla sanat sineması diyor musun?" diye; ondan da emin değilim.

Oldukça genç yaşta bir sinemacı olarak, *Karanlık Sular*'ın setinde, ekibin güvenini nasıl kazandığınızı düşünüyorsunuz?

Birincisi yabancı bir ekiple çalışıyor olmamız herkesin çok hoşuna gitmişti. İkincisi ben Türkiye'de olmayan oyuncu sorumlusu, sanat yönetmeni gibi departmanları getirdim. Örneğin, 1:85 formatı Türkiye'de yoktu ama biz *Karanlık Sular*'ı bu formatta çektik. Saççı, makyajcı ve kostümcünün sanat yönetmenine bağlı çalışmaları gerekiyor, ama onlar yönetmene sormak istiyorlar. Bizde daha hâlâ film kostümü denince akla modacılar geliyor. Bütün yenilikleri getirdiğin vakit, o zamanın ekipleri saygı duyuyordu. Çoğunlukla bu böyleydi. Oyuncular da o kadar keyifle çalışmışlardı ki, sanırım bu yüzden hâlâ ne zaman bir daha film çekiyorsun, diye soruyorlar.

Setteki ilk çekim gününüzü ve ilk çektiğiniz sahneyi hatırlıyor musunuz?

İlk çekim gününü değil ama son günü hatırlıyorum, çünkü çok zordu. En son gün Küçüksu'da bir travesti sahnesini çekiyorduk. Bir bulut güneşin önüne geldi; güneş nereye gidiyorsa bulut da oraya gidiyordu. Orada yaklaşık 12 saat bekledik. Işıkla filan halledemedik. Onun için bile alay ettiler bizimle. Niye bekliyorlar, diye. Ama doğrusu neyse inat ettik ve yaptık. Bu yüzden kızanlar, alay edenler de sonradan bize saygı duydular. Bunu hatırlıyorum mesela.

***Karanlık Sular*'da yapmak istediğiniz her şeyi yaptığınızı düşünüyor musunuz?**

Öyle bir şey zaten yapılamaz, imkânı yok. Ancak o zaman için yaptığımı sanıyordum. Ben hiçbir işimden tamam bitti, diye kalkamadım ama bir yandan da bu çok subjektif bir şeydir. Hiçbir şekilde karşı tarafa geçmez. *Karanlık Sular*'da her şeyi istediğim gibi yaptım ama şöyle bir korkuyu hatırlıyorum: "Bu film galiba benim elimde patlayacak ve ticari bir başarısı olmayacak".

İçinizde kalanlar bir sonraki filmde mi çıkıyor acaba?

Hayır. Her hikâyenin istediği bir stil, bir yaklaşım vardır. O mutfakta o iş biter. Fasulyenin salçasını az koydum, baklava yaparken daha fazla salça koyayım olmaz yani. Tabii bunu yapanlar da yok değil. Ama o zaman salçalı baklava oluyor işte.